

xeguda o apuntada d'un objecte; i en aquesta acc. ja no és sols cosa de Mall. («*afuar*: aprimar d'un cap, afilar», *DAG.*) i dels dos costats de l'Ebre, sinó que s'estén fins molt més al N., cap a Osona (*AlcM*) i, al llarg de mar, per les costes de Ponent i de Llevant: jo també l'havia sentit pel llunyà Maresme, i el meu pare anotava dels pescadors «el llavió és més *afuat* que la juriola: té la boca més punxeguda» (en l'inèdit *Llibre Sant Pol*, de 1927); però pel Sud anoto una frase com «cap aquella banda el terme s'*afúg*» fins a l'Alt Camp (Nulles, 1964). Igual en mall.: «el nas *afuat*» (Alcover, *BDLC*, 155). En aquest sentit salta a la vista que l'etimologia és 'acabar en forma de *fus*'.

Però sobre les accs. relatives al moviment, a la velocitat o embranzida, hi ha hagut molta discussió, i potser fóra excessiu d'exigir una solució simple: se n'han ocupat llargament Tallgren (*Glanures* iv, 1914, 70-71, i ja en *NpbMgn.* xiii, xiv), Spitzer (*Litbl.* xxxv, 1914, 397-8; *LexikK*, 119, n. 2; *Misc. Alcover*, 469), Montoliu (*BDC* iv, 55) i Moll (*AORBB* i, 190, i *AlcM*). De tota manera es pot rebutjar en rodó la idea que vingui del ll. FÜGA 'fugida' (Spitzer, *Litbl.*; *BDLC* xiv, 46; etc.), no sols pel que fa al significat i no sols per la forma, perquè se li oposa la *ú* (allà on caldria *ó*, o bé un tractament erudit en desacord amb l'esfera popularíssima i merament dialectal del mot), i tampoc satisfaria quant al matís semàntic, sinó per les variants en *-s-* que anem a veure, que justament són les més esteses i les més antigues, i ens imposen una base *rūs-*.

En efecte, tant en el sentit de moviment com en el de forma, hi ha una variant amb *-s-* nodridament representada. De manera que tenim aquí evidentment un dels casos de la ben coneguda caiguda de la *-s-* intervocàlica (davant l'accent, i com en algun altre mot amb *f*, *LleuresC*, 210, 256, 257): «més de pressa que un nedador no s'*afusa* a la mar» en Ruyra; i d'altra banda ell mateix havia escrit, en l'acc. de forma, parlant dels dofins, «les clapes grogues de llur cos *afusat* s'allargaven com a franges», de manera que en el seu propi glossari defineix *afusar-se*: «1. pendre forma de *fus*; 2. *afusar-se* (a la mar, al riu, a l'aigua, etc.) 'donarhi *fusa*'» (*O. C.*, 378a). Aplicat a la forma apuntada d'un embut ens en dóna *AlcM* un ex. medieval en un doc. de Barcelona de 1395. Però què és donar *fusa*? El mateix Ruyra ens en va donar diversos testimonis, des de les seves belles *Marines i Boscatges*: «quan algun llagut donava *fusa*, al lliscar-hi per damunt, hi obria un solc bru i oliós» que el *DAG.* ens cita de la primera publicació en els *Jo. Fl.* de 1896; però després ho va usar moltes vegades en les seves proses; i jo també ho he sentit a la Costa de Llevant. Anant això darrere de *donar*, em sembla segur que ha de ser sinalefa de *dona(r) afusa* i que per tant es tracta d'un simple postverbal de l'esmentat verb *afusar-se*.

Així apareix també en la variant amb *-s-* emmudida: ja hem vist *fua* en el *DFgra*. També el va usar bastant *AMAlcover*, i Spitzer en dóna cites a les *Rond.* (iv, 27; vi, 195). Així mateix, amb frase ben paral·lela al *donar fusa* de Ruyra: «el vapor --- a les deu ha

presa la *fua* cap a Mallorca»; i amb aplicació més figurada: «molts de col·laboradors no han feta ni mitja cèdula; altres, que tot d'una prengueren la *fua*, i duyen tal envestida que --- a poc a poc anaren desmayant» (*BDLC* viii, 27; vi, 118).

Però la forma és antiquíssima: pertanyé des d'antic al llenguatge nàutic, amb caràcter tan comú, que ja en tenim testimonis en els Ss. xiv-xv, i des del català va passar com a manlleu nàutic al castellà del S. xv. Car és sens dubte en el nostre *fusa* que pensen tant *JcMarc* (a. 1372, *Dicc. de Rims*, § 210) com *Aversó*, c. 1390, en el seu *Torcimany*, on l'identifica inequívocament distingint «*fusa*: cosa que va tost» (§ 420.6) de «*fusa*: cosa fusa» (aquest, doncs, participi de *fondre* 'liquar'). L'havia ja manllevat de la nostra llengua el castellà, en el més antic dels seus llibres de viatges mariners, el *Victorial* de Díaz de Gámez (segon quart del S. xv), que se serveix de *fusa* dos cops amb el sentit de 'velocitat d'una barca'.³

Si volem consolidar encara més la certitud que la forma original és amb *-s-*, no ens caldrà fer sinó recórrer al prov.: el verb *fusà* és ben freqüent en les obres de Mistral mateix, i encara que el significat és, en general, 'lliscar', dit de tota cosa, s'aplica en particular al moment de lliscar la nau mar endintre, o sigui precisament l'aplicació dels nostres *donar fusa* i *afusar-se* vistos en Ruyra, etc.: «li galiot --- *fuso* entre li veis-sèu gravouge», «pièi se courbon enfin davans la primo nau / --- / la primo nau, coume uno plauco, / *fuso* entre li roumpènt, e trauco, / de largi flo d'escumo emé soun carenau» (*Calendau* xii, 26.2; *Mireio* xi, 27.4).

Altrament, totes les aplicacions: «davans sis iue, risènto e nuso, / vint cop de la journado, *fuso*», traduït «glisse»; dit d'un ocell, com en mall.: «emé soun crid, entre li branco, / l'agasso *fuso*, negro e blanco / ---», «Mirièio! continnuè lou pastre, / l'ai visto a la clartà dis astre, / l'ai visto, iéu vous dise, e m'a *fusà* davan», «Emé iéu, i Sànti-Mario / res vòu venè, de la pastrihò? — / e davan, ié *fusè* coume un esperitoun» (*Calendau* iv, 47.6; vii, 7.5; *Mireio* ix, 55.3; viii, 21.7); en fi també *s'enfusà*, prefixat a la manera del fr. *s'envoler* o el cat. *endur-se*: «Cifèr --- per un trau de sarraio / pòu *s'enfusà* poulidamén / e vous anà tenè d'a ment!» (*Nerto* iii, 297).

La prova que l'ètimon tenia una *-s-* intervocàlica és, doncs, completa i definitiva, i ningú insistirà més a partir de FUGA. Però çom és que de FÜSUS es podia arribar a la idea d'arrencada mar endins, o de velocitat en terra o en general de moviment ràpid, impetuós, amb embranzida? Spitzer, després d'haver admès l'etimologia errònia, hi veié clar, més tard, adonant-se de la derivació de *fus*, quan es tractà de forma, i acabà fins i tot per veure que el mot és u, encara que sigui aplicant-se al moviment: 'agusar' i 'llançar, precipitar-se' tot és u, diu, comparant amb *llançar* derivat de *llança* i amb l'it. *puntare il fucile*. El darrer paral·lel és bastant imperfecte, el primer convenç més. Però al meu entendre, cal pendre això amb una visió dinàmica, cinètica: la trajectòria d'un cos en marxa ràpida